

25 éves az önálló Katona József Színház ^[1]

1. „A Katona József Színház – 1983. január hó 1. napjától kezdődően – önálló költségvetési intézményként folytatja működését.
2. A Katona József Színház székhelye: Budapest, V. Petőfi Sándor u. 6. Működését székhelyén fejtí ki, azonban – korlátozott számban – vidéken is tart előadásokat.
3. A Színház feladata, hogy a művelődési célokkal összhangban, a szocialista humanizmus jegyében és magas színvonalon működő, a lakosság minden rétegét vonzó, mai életünk kérdéseit elkötelezetten tárgyaló alkotóműhelyként gazdagítsa művészeti életünket.

Bevezetés

A színházak államosítása 1949 után a politikai döntéshozók arra törekedtek, hogy a színházi területet is felhasználják a „kommunista” ideológia terjesztésére. Igyekeztek a színházak feletti befolyásukat minél szorosabbra vonni, szigorúan megszabva az előadható darabok jellegét, mondanivalóját, számát és a célközönséget is. Szándékuk az volt, hogy a politikai vezetés által kívánatosnak tartott darabok a társadalom minél szélesebb rétegeihez eljussanak. Ez a béklyó a '70-es, '80-as évekre sokat lazult, de a lényegi döntéseket egészen a rendszer bukásáig a párt- és az állami vezetés saját kezében tartotta.

Az erős politikai nyomás, ill. hogy a fővárosi színházak és a szakmai-társadalmi szervezetek élén régóta ugyanaz a néhány alkotó állt, azt eredményezték, hogy a budapesti színházi struktúra az 1970-es évekre teljesen megmerevedett. Megdönthetetlennek látszó képződménnyé vált, amely sok esetben már a nézők számára is elviselhetetlen volt, a produkciók teljesen elszürkültek. Eközben vidéken – különösen Kecskeméten, Szolnokon és Kaposváron - fiatal vezetők a budapestiőtől eltérő szemléű színházakat irányítottak. A szakma megosztottá vált.

A kialakult problémák orvoslására átfogó koncepcióra lett volna szükség, ilyen azonban nem jött létre, csak kisebb-nagyobb reformokkal, szerkezeti kiigazításokkal próbálkoztak.

Volt tehát egy valós válsághelyzet, ami politikai-hatalmi színezetet kapott az Aczél György és Pozsgay Imre közötti ellentét révén. Aczél György és Pozsgay Imre viszonya az utóbbi önállósodási törekvéseivel párhuzamosan romlott meg. A kulturális életet irányító miniszternek ugyanis sikerült olyan viszonyt kialakítania a fiatal színházvezető generációval, amelyet Aczélnak nem. Ezzel éppen a személyi kapcsolatok terén veszélyeztette az ezekre igen sokat adó Aczél dominanciáját, aki joggal tartott attól, hogy a generációváltással az erőviszonyok Pozsgay javára fognak eltolódní. A Pozsgay-Aczél „háború” egyik fő színtere a Nemzeti Színház volt.

1978-ban - az ún. „színházi robbanás évében” - a kulturális vezetés kísérletet tett az akkor már régóta általános válsággal küzdő budapesti Nemzeti Színház problémájának megoldására, amit a kaposvári és a szolnoki színház vezetőinek segítségével kívánt megoldani. 1978-ban Székely Gábort, a szolnoki színház igazgatóját a Nemzeti Színház főrendezőjévé, Zsámbéki Gábort, a kaposvári színház vezetőjét pedig a Nemzeti Színház vezető rendezőjévé nevezték ki, továbbá a Nemzeti Színház szerződtette a kaposvári és a szolnoki társulatnak azokat a tagjait, akik az új törekvéseket képviselték. Pozsgay Imrének azonban kompromisszumot kellett kötnie: Nagy Péter író-kritikust nevezték ki a színház igazgatójának, így a nemzedékváltási szándék csak korlátozással valósulhatott meg. Aczél György mintegy biztosítékként építette a rendszerbe a politikailag megbízható Nagy Pétert, aki köztudomásúan ellenséges viszonyban volt a Székely-Zsámbéki páros legtekintélyesebb Nemzeti Színházi pártfogójával, Major Tamással. A létrejött kompromisszum azonban működésképtelennek bizonyult.

A Székely-Zsámbéki párost fenntartásokkal fogadták a színházban, a fiatal rendezők pedig nem rejtették véka alá a színház korábbi időszakáról alkotott véleményüket, határozott elközelésük volt arról, hogy milyen darabok bemutatását tartják fontosnak. A Nemzeti Színház új vezetőségének munkáját hamarosan egyre több konfliktus terhelte: A két fiatal rendező azt tartotta fontosnak, hogy az együttes szelleme, munkamódszere változzon meg. Véleményük szerint a Nemzetinek mindenekelőtt kortárs modern színházzá kellett volna válnia, s ehhez a világirodalom klasszikusai és modern művei alkalmasak lehettek, mint az magyar irodalom alkotásai. Vagyis szerintük nem a „mindenáron magyar drámát” parancsnak kellett teljesülnie, hanem annak, hogy a színház a választott darabokkal érvényes mondanót közvetítsen a közönségnek. A színház igazgatója, Nagy Péter viszont már évekkel korábban kifejtette, hogy ha van „nemzeti” színház, akkor annak mindig is elsőrendű feladata a nemzeti dráma művelése, a nemzeti drámai hagyomány ápolása. Tehát míg Nagy Péter művészetpolitikai oldalról közelítette meg a kérdést és a „nemzetire” tette a hangsúlyt, a Székely-Zsámbéki páros a „színházra”. Polarizációs folyamat bontakozott ki, melynek során az álláspontok egyre élesebben szembekerültek egymással. A színház vezetésén belüli ellentétek rendezésére a felettes minisztérium a szokásos módon adminisztratív intézkedésekkel próbálkozott, kidolgoztatták a színház minisztériumi kinevezésű vezetőinek feladat és hatáskörét, ez azonban nem bizonyult elegendőnek. Nagy Péter megfogalmazta a Nemzeti Színház általa megfelelőnek tartott feladatrendszerét, amit vitára bocsátott, és amelynek szinte egyetlen tézisével sem értettek egyet a társak. Ebből ő levonta a következtetést, és még az első évad végét meg sem várva Nagy Péter levele Kornides Mihályhoz az MSZMP KB osztályvezetőjéhez. 1979. február 13. MOL M-KS 288. f. 51. cs. 13. ő. e. A minisztérium a színház élére Sziládi Jánost nevezte ki miniszteri biztosnak, akit később, mint igazgatót véglegesítettek. Az új vezetővel a fő- és a vezető rendező is együtt tudott működni, így a belső ellentétek rövid időre enyhülni látszottak.

1981-ben széleskörű vita bontakozott ki a Nemzeti Színház feladatairól, ahol továbbra is szerepelt a magyar-nem magyar repertoár konfliktusa.

Ekkor nagy taktikai játszma kezdődött. Az eseményeket Székely Gábor egy *Mészáros Tamás*nak adott interjújában így idézte fel: [popup title=„Sziládi leváltották, bennünket a helyünkön hagytak - csak kineveztek fölénk egy új vezetőt, Vámos László személyében. Vele nekünk semmi bajunk nem volt, korábban tanárunk volt a főiskolán, és úgy érzem, kölcsönösen tiszteltük egymást, de az is nyilvánvaló volt, hogy egymástól távol álló színházi ízlést képviselünk [...] Ezt a felállást nem vállaltuk [...] Tehát bejelentettük, távoznunk a színházról [...] Miatán Zsámbéki Gábornak nagy lakása volt Budán, tervezgetni kezdtük egy magán-színház megnyitását [...] Ekkor egy késő este cseng a telefon, Pozsgay Imre van a vonalban, azt kérdezi, mit szólnánk ahhoz, ha a Katona József Színház önálló társulattal működhethet, és hogy elvállalnánk-e ennek a színháznak a vezetését? [...] Mi persze igent mondtunk, s ezzel kezdetét vette egy fantasztikus folyamat. A magyar színházban eladott páratlan csoda történt: jó évtizedes közös törekvésekben egymást már kipróbált színházi emberek létre tudtak hozni egy közös színházi mentalitást, etika és ízlés alapján álló társulatot.” format=“Default click” activate=“click” close text=“Mészáros: i. m. 42.”]

Zsámbéki Gábor így idézte fel a történeteket: [popup title=„Eljött a pillanat, amikor eldöntötték a mi bukásunk. Ezt persze nem lehetett valami könnyű megmagyarázni és bejelenteni, hiszen ahhoz túlságosan sok sikeres produkciónk volt már, amelyek telt házzal hosszú szériákat éltek meg. Így aztán a szokásos gyávácska magyar módszer került alkalmazásra: közölték velünk, hogy minket ugyan megtartanak az állásunkban - Székely Gábor volt a főrendező. Én a vezető rendező -, csak kineveznek a fejkünk fölé egy új igazgatót és még egy művészeti vezetőt is. Nyilván azért találták ki ezt, hogy megértsük, jobb, ha magunktól elmegyünk a fenébe. De akkor titkos üzenetek és suttogó küldöttek érkeztek, mondván, lesz egy olyan tárgyalás, amelyen nekünk módunkban áll akár a Várszínház, akár a Katona József Színház függetlenségét kérni. És akkor mi eldöntöttük, hogy ha ez valóban megadatik, akkor a Katonához ragaszkodunk. [...] Később valóban sor került arra a megbeszélésre, ahol ezt az igényünket bejelentettük. [...] A Katona akkor jött létre, amikor a régi rendszer már erőltet volt, és nem tudta igazán működtetni a maga cenzúráját. Ha a politikai éberség még a régi lett volna, akkor már azt sem engedték volna, hogy ennyi tehetséges ember összegyűlekezzen. Mert abban korábban mindig nagy veszélyt szimatoltak. És a Katona akkor sem jöhetett volna létre, amikor már a pénz kezdet a mindenható úr lenni a színházban is...” format=“Default click” activate=“click” close text=“A szemlélet a fontos.” Mészáros Tamás interjúja Zsámbéki Gáborral. Mészáros Tamás: i. m. 9-10. “]

Nyilván igaza van Zsámbékinak abban, hogy a politikai vezetés nem szívesen élezte volna tovább a Nemzeti-ügyet, s mint akkoriban szokás volt, kádarcsoportosítás útján szerették volna megoldani a két prominens rendező helyzetét. De az is egyértelmű: a Nemzetiben kikényszerített vezetőváltás Pozsgay Imre személyes veresége is volt, tehát bizonyos fokig presztízskérdéssé vált a számára, hogy a helyzetből - amennyire lehetett - mégse vesztésként kerüljön ki, ugyanakkor, - mint más esetekben (a nyíregyházi vagy a zalaegerszegi színházalapításkor) - egy szellemi alkotóműhely létrehozásában is közreműködjék. S ha ez nem ment az erő pozíciójából, ekkor megpróbálta a politikai taktikázás segítségével: lemondatása előtt már aláírt, teljes dokumentációval ellátott alapítólevellel rendelkezett az új intézmény, amely azonban mindaddig páncélszekrényében lapult, míg az alapításhoz szükséges végleges igen meg nem született minden fórumon.

A minisztérium újabb vezetőcserét határozott el. 1982-ben a színház igazgatásával Malonyai Dezsőt bízzák meg, aki mellett Vámos László, mint a színház művészeti vezetője-főrendezője működött. 1983. január 1-jétől a Katona József színház önálló művészeti intézménnyé vált, amelynek igazgatója Székely Gábor, főrendezője pedig Zsámbéki Gábor lett.

Így jött létre tehát a mai formájában a Katona József Színház, amelyet a saját hitvallása szerint:

„nem valamilyen különleges program, nem a különbözni akarás szándéka különbözteti meg a többi magyar színházról, hanem egyszerű tény: ez a társulat nem valamilyen »geológiai« alakulás eredményét, különböző történelmi és színház-történelmi korszakok rétegeinek egymásra rakódását mutatja, nem hurcolja magával a korábbi más irányú társulatfejlesztések és művészi törekvések ballasztját, hanem tagjai, ha korábbi együttműködés alapján is, mégis mind egyszeri aktussal és önként választották egymást, és egymást választották. E választások tartalma: lényeges pontokon való egyetértés a világ, az élet és a színház dolgaiban, s ez egyetértés következményeinek vállalása a gyakorlati színházi munkában. A Katona József Színház nem vall olyan nézeteket, amelyeket mások is nem vallanának a magyar színházi életben: ám rendhagyó keletkezéstörténete jóvoltából a magyarországi színházak többségével szemben egységesen vallja ezeket a nézeteket, s ezért közvetlenül vállalhatja és igyekezhet megvalósítani azokat.”

* * *

Az itt közölt források kettő kivételével a Művelődési Minisztérium iratanyagában, Pozsgay Imre miniszteri iratai között egy iktatószám alatti iratcsomót alkotva mutatják be az önálló Katona József Színház létrehozásával kapcsolatos tárgyalássorozat írásban is rögzített állomásait. Ahhoz azonban, hogy a Katona József Színház megalakulásának körülményeiről pontos képet kapjunk, nem lehet eltekinteni a résztvevők megszólaltatásától, nyilatkozatainak ismeretétől. A színházi ügyekben a korszakban „mindenható” Agitációs és Propaganda Bizottság ugyanis nem foglalkozott érdemben az önálló Katona József Színház létrehozásának kérdésével (ellentétben más színházakkal, melyek felállításáról általában terjedelmes előterjesztések és határozatok születtek). A Katona József Színház egyszer csak mint egy létező önálló színház jelent meg a színházi évadértékelésekben és évadtervekben.

A forrásközlés anyaggyűjtésekor kutatásokat végeztem az MSZMP PB, a KB Tudományos és Kulturális Osztály, az Agitációs és Propaganda Bizottság ill. Óvári Miklós titkári, valamint a kulturális területért aktuálisan felelős Művelődési Minisztérium iratanyagában, de az önálló Katona József Színház létrehozásának körülményeire, folyamatára az itt közölteken kívül nem találtam dokumentumokat. A megtalált és még inkább a meg nem talált - talán nem is létező - források, ill. a fellelt iratokban található apró utalások és a résztvevők nyilatkozatai azt erősítik, hogy az önálló Katona József Színház létrehozása egy „színpalak mögött” lezajlott játszma részeként történt. A források főszereplőjének, Tóth Dezső művelődési miniszterhelyettesnek nyakatekert magyarsággal megírt jelentései, feljegyzései is ezt a folyamatot bizonyítják. A valódi döntéshelyzetben lévő és a döntést bizonyára meg is hozó személyek - Accél György, Óvári Miklós vagy Pozsgay Imre - neve a dokumentumokban csak elvétve vagy egyáltalán nem jelenik meg.

Források

Jelentések, feljegyzések, tájékoztatók a Katona József Színház létrehozása körüli döntésekről

1.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM MINISZTERHELYETTES

Kedves Pozsgay Elvtárs,

mellékelt feljegyzésem fogalmazásának végefelé jeleztem azt az aggodalmadat, hogy az értekezleten miért nem vettek részt Székely Gábor és Zsámbéki Gábor. Meghívásuk mellőzésében részemről semmi nevén nevezhető „részhajlás” nem motivált. Székely Gáborral az értekezletet megelőző napon beszéltem, alapintencióival megismerkedtem. Mindaz, amit elmondott, meggyőző volt számomra tekintetben, hogy az új színház alakításával kapcsolatos költségvetési, elhelyezési, létszám stb. problémák megoldására plauzibilis gyakorlati elképzeléseik vannak. Éppen ezen alapszik az a meggyőződés - amit feljegyzésemben még aggodalmad tudomásul vétele előtt leírtam - , hogy t. i. az értekezleten elhangzott fenntartások jelentős hányada egy egyeztető eszmecsere során feloldható, illetve a miniszteri döntés révén a feloldás biztosítható. Ugyanakkor úgy vélem: nekem - többek közt éppen az új színház létrehozásának érdekében, működési feltételei biztosítása érdekében - azokkal a „képviselőkkel” kell leülnöm, akik az új színház létesítésének a bázisával rendelkeznek. Bevezetőm és zárszavam az elhangzottak ellenére azonos hangsúllyal nyomatékosította a döntés végrehajtásának elengedhetetlenségét, ami az adott összefüggésben az új színház megteremtését jelentette. Ilyen belső elhatározottság mellett teljesen feleslegesnek éreztem Székely Gáborék jelenlétét, mert attól egyebet, mint az eszmecsere terméketlen polarizálódását, nem várhattam. És ugyanezért ragaszkodtam az „újrafelosztási” tárgyalásokon történő teljes jogú részvételükhöz az értekezlet után is annak ellenére, hogy azonnali kinevezésük lehetetlenségéről személyesen meg vagyok győződve. - Etekintetben való tárgyilagosságot úgy érzem, hogy a feljegyzésemben javasoltak tükrözik.

Budapest, 1982. március 18.

1 Tóth Dezső

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

2.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM MINISZTERHELYETTES

Feljegyzés
Pozsgay Imre miniszter elvtárs részére

A Nemzeti Színház vezető-váltásával, az ezzel szorosan összefüggő további kérdésekkel (a Várszínház leválasztása, a Nemzeti Színház kamaraszínházává alakítása; a Várszínház és a jövőendő Népszínház viszonyának alakulása, a Katona József önálló színházzá történő alakítása stb.) kapcsolatos döntés végrehajtása érdekében eddig a következőket tettem:

- A helyzetről a Várszínház vezetőinek felmentésében hatáskörileg illetékes I. kerületi párttitkárral, Fehér Józsefné elvtársnővel telefonon beszéltem és bővebben tájékoztattam, majd a mellékelt, a felmentést indokló levelet küldtem el hozzá. Az ügyben e hó 21-én, hétfőn reggel 8 órakor - a sürgősségre való tekintettel - rendkívüli VB-ülést hív össze.
- A Nemzeti Színház vezetőinek ügyében hatáskörileg illetékes VII. kerületi Pártbizottság titkárával, Nádasdi József elvtárral ugyanilyen értelemben beszéltem, a mellékelt levelet, illetve beállítási javaslatokat küldtem el. Igéretem van rá, hogy hétfő délig megkapjuk a Párt Végrehajtó Bizottság beleegyezését.
- A Katona József Színház és vezetői szempontjából illetékes V. kerületi Pártbizottság titkárának, Szűcs Istvánné elvtársnőnek ugyanígy szóbeli tájékoztatását követően a mellékelt leveleket küldtem.
- Személyes beszélgetést folytattam Székely Gáborral azért, hogy megismerjem intencióikat, igényeiket.
- A mai napon lezajlott (alább részletezendő) autentikus személyiségek részéről elhangzott egybeeső ajánló vélemények alapján, elkötelezettség nélkül ugyan, de megkérdeztem Miszlai Istvánt, vállalja-e Józsefvárosi központban működő Várszínház nélküli Népszínház igazgatói teendőinek ellátását. Néhány napos gondolkodási időt kért, de benyomásaim szerint igent fog mondani.
- A mai napon (18-án reggel ½ 9-re) a meghívóban is bizalmasnak jelölt, a döntés gyors végrehajtásának biztosítását célzó megbeszélést hívtam össze, amelyen részt vettek: Malonyai Dezső, Vámos László, Vörös László, Lampi Lajos, Svéd Pál, Ficze Ildikó, Fűr Sándor, Bukovszky Rezső és Pápista Lászlóné.

Az értekezletet a döntés gyors végrehajtásának szemelölt tartásával veztettem és zártam mindenekelőtt azért, hogy a Nemzeti Színház és a Katona József Színház új vezetői kellő időben (még a jövő héten) megkapják a szerződési joguk gyakorlásához elengedhetetlen kinevezésüket. Ennek érdekében

- a várható pártjövahagyások figyelembe vételével felkértem a Személyzeti Főosztályt a miniszter elvtárs által aláírandó felmentő és kinevező levelek március 15-i hatályú, a fizetéseket változatlanul hagyó előkészítésére;
- ha tudom, még ma elküldöm a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Színházi Szakosztálya számára az egyetértés megszerzése céljából a személyi és szervezeti változásokra vonatkozó döntést (javaslatot);
- az eszmecserén elhangzott megfontolások alapján felkértem Bukovszky Rezső elvtársat, hogy az új színház létesítéséhez szükséges, a miniszter elvtárs által aláírandó és a Pénzügyminisztérium egyetértését kérő levéltervezetet készítse el;
- javasoltam, majd zárszavamban megerősítettem, hogy az összes érdekelt vezető (vagy azok megbízottai) a szakszervezet, az MM szakembereinek bevonásával a költségvetési, dolog, személyi stb. „újrafelosztás” ügyében a legrövidebb időn belül üljenek össze és tegyenek a miniszter elvtárs számára javaslatot;
- rögzítettük, hogy március 26-án pénteken délelőtt 10 órakor a Nemzeti Színház, 11 órakor a Népszínház társulati ülést tart, amelyen a minisztérium képviselője a személyi és szerkezeti változtatásokról tájékoztatót tart. Javasolom, hogy a Nemzeti Színház társulati ülésén Pozsgay elvtárs vegyen részt, s amennyiben ezt vállalja, biztosítottam, hogy a Nemzeti Színház társulati ülésére (tekintettel az országgyűlésre) 27-én szombaton délelőtt 10 órakor kerüljön sor. (Etekintetben kérem a miniszter elvtárs állásfoglalását.)

Ugyanakkor kötelességem jelezni az értekezleten elhangzott, a döntés végrehajthatóságát illetően korántsem megalapozatlan aggodalmakat, fenntartásokat, amelyek jóformán kivétel nélkül a Katona József Színház önálló színházzá átalakításával független össze. Nevezetesen:

- a Katona József Színház *azonnali* jogi megalakulása (ami a kinevezéseknek előfeltétele) megköveteli az új intézmény létrehozásának a Pénzügyminisztériummal történő egyeztetését. Ennek status- és költség-kihatások nélkül aligha lenne érdemi akadály. Az új színház létesítése azonban (bekalkulálva a Népszínháznál felszabaduló, illetve átcsoportosítható 3-4 főt) a legszerényebb becslések szerint is, egy kb. 25-30 fős társulatot feltételezve 8-12 plusz, máshonnan nem elvehető státust igényelne. Az új színház igazgatói, főrendezői, gazdasági igazgatói, ügyvezető igazgatói igényeihez, valamint az előírásoktól meghatározott gazdasági részlegének, közönségszervezési stábjának létszámigényeihez - azok kielégítéséhez, vagy csökkentéséhez - a Nemzeti Színház (tekintve, hogy ott azonos nagyságrendű kamaraszínház-csere történik) semmivel sem tud hozzájárulni. Ez a kérdés - valamint az ezzel még összefüggő egyéb kérdések - valószínűtlenné teszik a Pénzügyminisztérium azonnali egyetértését, ily módon pedig egy jogilag nem létező intézmény élére nem tudunk vezetőket kinevezni.
- A Katona József Színház vezetőinek a szerződés-kötéshez egyébként sem lenne elegendő a kinevezés; a szerződés-ajánló levelekben fel kell tüntetni a bér összegét. Ez nyilvánvalóan feltételezi beralapjuk megállapítását, ez pedig a „vagyonelosztás” erre a kérdésre is kiterjedő azonnali perfektuálását. A résztvevők többsége kétkedett ennek néhány nap alatt kivihető lebonyolításában, tekintve, hogy a bérösszeg a vagyonelosztás jóformán összes többi tényezőjének tisztázásától függ.
- Ami a Katona József Színház önálló működésének bázisát, a költségvetés illeti, az a Népszínház Várszínház-ra fordított költségvetési hányadának „átutalásával” nagyjából biztosítható. Nehezen áthidalhatónak, problémának mutatkozik azonban azoknak az alapvető tényezőknek a hiánya, amelyek a színház működőképességének feltételei. A díszletraktározás, a kosztümkészítés igényei nem, az adminisztrációs részlegek helyiségigényei csak részben, egyes vonatkozásokban csak a Fővárosi Tanács cselekvő egyetértése esetén biztosítható. Az e hiányok pótlására vonatkozó pluszköltségek jelzése pedig a Pénzügyminisztérium már említett egyetértéséhez szükségesek; ezek számszerű produkálása, illetve az ezzel kapcsolatban várható tárgyalások a pénzügyminisztériumi egyetértés szükségképpen késlekedését jelenti, annak összes következményével együtt.
- Egyéb nehézségek is felmerültek: a költségvetés megosztás a naptári év közben igen nehézkes; a Katona József Színházba átmenők kiemelt Nemzeti Színház-i bérszintjének változatlanul tartását mi indokolja, illetve azt kívánatos lenne a fővárosi színházakéval egy szintre hozni; ugyanakkor a szakszervezet álláspontja, hogy az átszervezés senki számára nem jelenthet az eddiginél kedvezőtlenebb egzisztenciális helyzetet; „Üriember-egyezménnyel” biztosítani lehetne, hogy a Nemzeti Színház és a Katona József Színház továbbra is műsoron tartandó darabjainál a színészek ne kölcsönösen „vendégszereplők” legyenek, (ami a Nemzeti Színház szempontjából több milliós plusz kiadást jelentene) ez viszont az érvényes munkajogi szerződési viszonyoknak mondana ellent stb.
- E nehézségek többeket (Lamp Lajos, Venczel István, Vámos László) mások látható helyeslése mellett arra a kérdésre ösztönöznék: az új színház miért nem a Várszínházban alakul, ahol az önállóság minden feltétele megvan, ami nem érintené a Nemzeti Színház és a Katona József Színház szervezett viszonyát.

A jelzett nehézségeknek csupán egy hányada olyan, amely az új színház azonnali (jogi) létrehozását, az új vezetők szerződés-kötési jogának gyakorlását ténylegesen korlátozza; nagy - és itt korántsem felsorolt - hányaduk olyan, amely az új színház során minden bizonyonnyal feloldható, vagy jelentősen enyhíthető. Egy bizonyos: a döntés maradéktalan végrehajtására törekedve is gyakorlatilag kivihetetlennek tartom a Katona József Színház azonnali, önálló színházzá alakítását, a vezetők azonnali kinevezését, szerződés-kötési jogok azonnali érvénybeléptetését.

Javasolom a döntés olyanforma módosítását, hogy:

- történjen meg azonnal - e hó 26-27-ig - a Népszínház megosztása, a Várszínház Nemzetihez csatolása; ennek és a két színház vezetőváltásának társulati üléseken történő bejelentése - de az új színház megalakulására vonatkozóan csak az alábbiak keretei közt történjen utalás; illetve a nyilvánosság tájékoztatása is ez utóbbi tekintetben hasonlóképp történjen;
- Székely Gábor és Zsámbéki Gábor kapjanak 1982. augusztus 1-ig fizetett szabadságot azzal, hogy mint a kialakítandó önálló színház deszignált vezetői, teljes joggal részt vesznek a „vagyonelosztási” tárgyalásokon; jogosultak arra, hogy személyes nexusaik alapján megindítsák a társulatszervezést, a következő évad műsorpolitikájának, egyáltalán színházuk művészeti arculatának kialakítását. A művelődési miniszter a „vagyonelosztási” tárgyalások javaslatairól, az új színház koncepciójáról így megfelelő előkészítés után hozhat döntést;
- Most március folyamán még felmentésük, illetve kinevezésük előtt Sziládi János, Székely Gábor, illetve Malonyai Dezső és Vámos László - mindegyik a maga nevében és színházában - egymásközi kollegiális megegyezés alapján - küldje ki a színészek részéről áprilisban megválaszolendő szerződési ajánlatát, illetve - az átlagostól nem eltérő arányban - e hó végéig jelezze, hogy kivel nem kíván új szerződést kötni. Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a Katona József Színház jogi önállóságának pillanatától (a munkavállalók beleegyezésével persze) egyszerű áthelyezéssel létrehozható az új színház társulata. A felmentések és kinevezések ennek megfelelően ez év április 1-i keltezésűek lennének. A javaslat elfogadása esetén stornírozni lehetne a pártbizottságoknak ezzel kapcsolatban megküldött információkat.

E javaslat mellett megjegyzem: a Művelődési Minisztérium - és a döntésben résztvevő pártszervek - presztízsének rovására megy egy - az előkészítés során nem szerepelt variáns (t. i. egy új színház létesítése) *konzultáció nélkül* történő határozattá emelése. Egy ilyen új variáns tárgyalások során felmerült lehetőségei kapcsán 24, vagy 48 órán belül ugyanígy lehetőség lett volna annak alsóbb szintű döntés-előkészítő véleményezésére. Más összefüggésekben már voltam bátor jelezni azt a véleményemet, hogy a minisztériumra háruló döntéskötelezettségnek nem ellenlábasa, hanem alátámasztója a döntéshozatal körültekintő előzetes információkon, konzultációkon alapuló előkészítése.

Budapest, 1982. március 18.

/Tóth Dezső/

3.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES

Feljegyzés
Maróthy László elvtárs részére

A Budapesti Pártbizottság a közelmúltban a Nemzeti Színházban pártvizsgálatot folytatott le. A vizsgálatnak a Budapesti Párt Végrehajtó Bizottság január 13-i ülésén történt lezárása nyomán, annak végrehajtásaként, a Művelődési Minisztérium javaslata alapján az MSZMP KB párthatáskör szerint illetékes titkára és osztályvezetője jóváhagyta Sziládi János elvtársnak, a Nemzeti Színház igazgatójának és Székely Gábor elvtársnak, a Nemzeti Színház főrendezőjének felmentését; illetve dr. Malonyai Dezsőnek, a Népszínház igazgatójának a Nemzeti Színház igazgatójává és Vámos Lászlónak, a Népszínház művészeti vezetőjének a Nemzeti Színház művészeti vezetőjévé történő kinevezését.

Ezzel összefüggésben olyan döntés született, hogy a Nemzeti Színház Katona József kamaraszínháza anyaszínházától elválik, önálló, a Fővárosi Tanács irányítása alá kerülő színházzá lesz; önállóságának gazdasági, jogi, személyi stb. feltételei megteremtésére a Művelődési Minisztérium kötelezett. A Katona József Színház önálló színház élére igazgatóként, illetve művészeti vezetőként Székely Gábor és Zsámbéki Gábor elvtársak kerülnek. Egyidejűleg a Népszínházról leválasztandó Várszínház lesz a Nemzeti Színház kamaraszínháza; a Népszínház a Józsefvárosi Színház bázisán folytatja munkáját.

E február 19-én, pénteken nyilvánosságra került döntés végrehajtása során:

- e helyzetről a Várszínház vezetőjének felmentésében hatáskörileg illetékes I. ker[ület]i párttitkárral, Fehér Józsefné elvtársnővel; a Nemzeti Színház vezetőinek ügyében hatáskörileg illetékes VII. ker[ület]i pártbizottság titkárával, Nádasdi József elvtárrsal; a Katona József Színház és vezetői szempontjából illetékes V. ker[ület]i Pártbizottság titkárával, Szűcs Istvánné elvtársnővel telefonon beszéltem, majd ezt követően - kinek-kinek a megfelelő - felmentési, illetve beállítási javaslatokat küldtem el.
- Ugyancsak előzetes személyes beszélgetést követően tájékoztató és hozzájárulást kérő levelet küldtem Lampl Lajos elvtársnak, a Színházi Dolgozók Szakszervezete titkárának.
- Személyes beszélgetést folytattam Székely Gáborral azért, hogy megismerjem az új színházzal kapcsolatos intencióikat, igényüket.
- Március 18-án reggel a meghívóban is bizalmasnak jelölt, a döntés gyors végrehajtásának megkezdését biztosító értekezletet hívtam össze, amelyen a Művelődési Minisztérium, az MSZMP KB, a Fővárosi Tanács, a Színházi Dolgozók Szakszervezete képviselői mellett részt vettek Malonyai Dezső, Vámos László (a Népszínház jelenlegi, a Nemzeti Színház kijelölt vezetői), valamint Vörös László, a Nemzeti Színház gazdasági igazgatója.
- Március 22-én Drecin József miniszterhelyettes vezetésével a Minisztérium illetékes vezetőinek, valamint a Nemzeti Színház és a Népszínház jelenlegi vezetőinek részvételével a rendelkezésre álló anyagi és személyi erők optimális átcsoportosítását, annak lehetőségét vizsgáló megbeszélés zajlott le.
- Fentiekkel egyidejűleg személyes beszélgetést folytattam Sziládi Jánossal elhelyezése ügyében, valamint Mislzay Istvánnal, a József Attila Színház volt igazgatójával, atekintetben, hogy elvállalná-e a Népszínház igazgatói posztját.

Fentiek röviden összesíthető eredménye a helyzet jelenlegi állása:

- Az új önálló színház (jogilag) azonnali létesítése nem lehetséges; ezért a miniszter Székely Gábort és Zsámbéki Gábort a jogilag 1983. január 1-vel megalakítandó önálló Katona József Színház élére nevezi ki igazgatóként, illetve művészeti vezetőként és megbízza őket az új színház kialakításának feladatával. Így lehetségessé válik, hogy március 31-ig szerződési joggal bírnak, hogy a „vagyon-felosztás” tárgyalásain leendő színházuk érdekeit képviselhessék; egyáltalán, hogy ehhez a bonyolult művelethez a megfelelő idő rendelkezésre álljon. Ez alatt az idő alatt tisztázható az a pillanatnyilag nyitva hagyott kérdés, hogy a Katona József Színházat hogyan, milyen feltételek mellett veheti át a Fővárosi Tanács.
- Március 26-án tartja a Nemzeti Színház társulati ülését, amelyen a Művelődési Minisztérium képviselője tájékoztatást ad, bejelenti a felmentéseket, illetve kinevezéseket.
- Ugyanaznap zajlik le a Népszínház társulati ülése, hasonló módon, azzal, hogy a főrendező és a gazdasági igazgató személyének változatlanlansága mellett a miniszter a Népszínház igazgatójává 3 év meghatározott időtartamra Mislzay Istvánt nevezte ki.
- Malonyai Dezső és Vámos László, mint a Népszínház jelenlegi vezetői biztosítják a Várszínház előadásaira építő Józsefvárosi Színház ezévi működésének zavartalanosságát, folyamatosságát, a kinevezett új igazgató, Mislzay István pedig képviseli a Népszínház érdekeit az anyagi és szellemi erők átcsoportosításának munkája során.
- Malonyai Dezső és Vámos László mint a Nemzeti Színház vezetői, Székely Gáborral és Zsámbéki Gáborral történt megállapodás alapján, valamint a Nemzeti Színház általános érdekeit szem előtt tartva biztosítják a Katona József Színház és a Nemzeti Színház ezévi, tervek szerint történő zavartalan együttműködését, valamint azt, hogy a Katona József Színház gyakorlatilag az 1982/83-as évad elején megkezdje működését.

Fentiekhez hozzátartozik: az érintett kerületi pártbizottságok titkárai, a Színházi Dolgozók Szakszervezete - bár a személyi és szervezeti döntéseket jóváhagyta - szóban, de írásban is nehezményezte, hogy hatásköri illetékességük, illetve közvetlen érdekelttségük ellenére a személyi és szervezeti változásokról a meghozott döntés előtt velük senki érdemben nem konzultált. A Színházművészeti Szövetség elnökségével sem folyt konzultáció, ezt azonban Vámos László főtitkári tisztsége mintegy „elfedte”.

Ha nem is mentség, de magyarázat, hogy a meghozott döntés végrehajtását a szerződéskötési lehetőség március 31-i határideje kivételesen sürgőssé tette. Hogy a felsőszintű döntés, az azokkal kapcsolatos tárgyalások közben miért nem nyílt mód a tervek előzetes véleményeztetésére, azt - mert ezeken a tárgyalásokon nem vettem részt - nem tudom.

Budapest, 1982. március 23.

/Tóth Dezső/

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

4.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES

Feljegyzés
Pozsgay Imre miniszter elvtárs részére

Parlamentari kötelezettségeid okán utólagos jóváhagyásra mellékelem az Agitációs és Propaganda Bizottság részére továbbított tájékoztatómat, valamint Óvári elvtárshoz írt levelem másolatát. Óvári elvtártól megkaptam az Agitációs és Propaganda Bizottság jóváhagyását.

Mellékelem Farkasinszky elvtárshoz írt leveletem, amelyben igyekeztem stílusosan áthidalni azt az ellentmondást, ami aközt van, hogy a döntés szerint a Katona József Színház tanácsi irányításának kell, illetve kellene lennie, másfelől, hogy szükségképpen a Művelődési Miniszter nevezi ki a színház előkészítőit, vezetőit.

Mellékelem visszavárolag a Színházi Dolgozók Szakszervezete ügyben hozzám eljuttatott levelét.

Megjegyzem, hogy mert részben a sürgősség kényszere okán, részben mert nem tudtuk, hogy melyik pártbizottság lehet az illetékes, Mislzay István kinevezését vissza kellett vonjam, a kommunikációból töröltem. Az I. kerületi Pártbizottság titkára tiltakozott ugyanis, egyidejűleg azonban semmi akadályát nem látja, hogy a Párt VB április 8-i ülése Mislzay István kinevezését jóváhagyja.

Mellékelem még Császtvay elvtársnak írt, a kommuniké publikálásával kapcsolatos, igazolójelentést kérő feljegyzésem másolatát.

Budapest, 1982. március 26.

/Tóth Dezső/

5.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM Másolat
MINISZTERHELYETTES

Feljegyzés
Császtvay István elvtárs részére

Információim szerint az Esti Hírlap március 26.-i száma lehozta a Nemzeti, illetve a Népszínházzal kapcsolatos kommunikét, nem beszélve arról, hogy állítólag a számok egy része említi Mislzay István kinevezését, más része nem - kérem annak kivizsgálását, hogyan hozhatta az Esti Hírlap a kommunikét, amikor Császtvay elvtárshoz írt, március 25-én kelt feljegyzésemben kifejezetten a következő szerepel: „A napi sajtó (az *Esti Hírlapot* is beleértve) csak a március 27-i, szombati számokban közölheti” a kommunikét.

Kérem a felelős megállapítását; amennyiben a Művelődési Minisztériumon belüli felelősségről van szó, javaslatot a fegyelmi büntetésre.

Budapest, 1982. március 26.

/Tóth Dezső/

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

***

SAJTÓ ÉS TÁJÉKOZTATÁSI ÖNÁLLÓ OSZTÁLY

FELJEGYZÉS

Tóth Dezső miniszterhelyettes elvtársnak

A március 26-án kelt feljegyzésére vonatkozóan jelentem:

•1. A tájékoztatásban nagyfokú zavart idézett elő, hogy a szóban forgó eredeti feljegyzés azt tartalmazta: „a kommuniké csak változatlan szöveggel jelenhet meg”, s ennek megfelelően embargózta és pro domozta kérésünkre a hírt a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala, ugyanakkor - mikor mindez már megtörtént, s a Magyar Távirati Iroda ennek megfelelően kiadta a hírt - péntek délelőtt külön utasításra változtatni kellett a szövegben. Az ekkor szükséges intézkedést a Tájékoztatási Hivatal pillanatok alatt megtette, s az Esti Hírlap szövegét a nyomdában henger alatt javították.

•2. Az az utasítás, hogy az Esti Hírlap csak március 27-én (szombaton) közölheti a hírt, tájékoztatási feszültséget és feloldhatatlanul visszas helyzetet idézett elő. Miután a reggeli lapok közölnek 27-én egy hírt, azt semmiféle utasítás nem írhatja elő, hogy az Esti Hírlap is közölje. Ilyen utánközlésre az Esti Hírlap történetében eddig nem adatott példa. Arról nem is szólva, hogy a hír - a kifejezetten leírt utasítás értelmében - 12 óráig volt embargós, ezért az Esti Hírlapnak senki nem tilthatja meg, hogy a hírt 12 óra 7 perckor a rádióban hallva ne közölje. Hiszen nyilvánosságra hozott hírről van szó, ezt egyetlen kormány szerv sem vonhatja hírzárlat alá, annál inkább, mivel az Esti Hírlap a déli hírek után egy óra hosszával kerül utcára. Mindezek ellenére külön kéresemre az Esti Hírlap rovatvezetője megígérte, hogy ha közlik az anyagot, a legkésőbb záró oldalon helyezik el, ezért bármi történik, utóbb még valamit javíthatnak rajta. E megoldást Bajnok Zsolt államtitkárral, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnökével is megbeszéltem és így elhárítottuk azt, hogy egy rádióban már közölt hír közreadásából az Esti Hírlapot kizárjuk.

Felelősségem tudatában jelentem, hogy az eredeti tájékoztatási tervből következő visszas helyzetet [-] mérlegelve s ez alapján döntve [-] feloldottam, ezt a sajtó irányító szervekkel megbeszéltem, amikor pedig a csak változtathatatlan szöveggel közre adandó kommunikék szövege az utolsó pillanatban megváltozott, - míg én a Parlamentben tartózkodtam a közművelődési törvény vitáján - a vezetésem alatt álló részleg példás fegyelmelzettséggel, gyorsasággal és helyes mérlegelő készséggel önállóan döntött, s a Tájékoztatási Hivatal segítségét kérve a szöveg módosítása ügyében - mint az Esti Hírlap korrigált számai mutatják - nem eredménytelenül intézkedett.

Budapest, 1982. március 29.

Császtvay István

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

6.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM

TÁJÉKOZTATÓ

az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága részére
a Nemzeti Színház és a Népszínház érintő személyi és szervezeti változásról

Előterjesztő: Tóth Dezső

1982. március

A Budapesti pártbizottság a közelmúltban a Nemzeti Színházban pártvizsgálatot folytatott le. A vizsgálatnak a Budapesti Párt Végrehajtó Bizottság január 13-i ülésén történt lezárása nyomán, annak végrehajtásaként, a Művelődési Minisztérium javaslata alapján az MSZMP KB párthatáskör szerint illetékes titkára és osztályvezetője jóváhagyta Sziládi János elvtársnak, a Nemzeti Színház igazgatójának és Székely Gábor elvtársnak a Nemzeti Színház főrendezőjének felmentését; illetve dr. Malonyai Dezsőnek, a Népszínház igazgatójának a Nemzeti Színház igazgatójává és Vámos Lászlónak, a Népszínház művészeti vezetőjének a Nemzeti Színház művészeti vezetőjévé történő kinevezését.

Fentiekkel összefüggésben olyan döntés is született, amelynek értelmében a Nemzeti Színház kamaraszínháza a Várszínház, a Népszínház központja a Józsefvárosi Színház lesz; egy jogilag 1983. január 1-vel létesítendő új, a Fővárosi Tanács irányítása alá kerülő színház létesül, amelynek szervezeti, személyi és művészi előkészítésével a Minisztérium - jelenlegi munkakörük meghagyásával - Székely Gábort és Zsámbéki Gábort, a Nemzeti Színház főrendezőjét és vezető rendezőjét bízta meg. Az új színház a Katona József Színházban létesül.

A Nemzeti Színház új vezetői által kialakított koncepciót, programot, valamint az új színház koncepcióját és programját a Művelődési Minisztérium a közeljövőben az Agitációs és Propaganda Bizottság elé terjeszti.

A Művelődési Minisztérium kéri fentiek jóváhagyását.

Budapest, 1982. március 25.

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

7.

Kedves Óvári Elvtárs!

A színházi döntés végrehajtása kapcsán, tekintettel, hogy az egész ügyet legkésőbb e héten le kell zárni a szerződés kötések miatt, a rendkívül sok teendő, rendkívüli módon összesűrűsödött. (Három érintett pártbizottsággal való egyeztetés, a szakszervezettel való egyeztetés, az érintett személyekkel való beszélgetés, két ezzel kapcsolatos nagy értekezlet megtartása, illetve megszervezése, a procedura különböző stádiumaiban három tájékoztató feljegyzés készítése, felmentések, kinevezések adminisztrálása stb.)

Holnap délelőtt már sorra kerülnek az ezzel kapcsolatosan megszervezett társulati ülések. Nyilván nem lehetséges, hogy egy ilyen intézkedés az Agit. Prop. Bizottság tájékoztatása, ill. jóváhagyása nélkül történjék. Ha ezt viszont nem kapjuk meg, minden felborul.

De mert az Agit. Prop. Bizottság tagjai közül Te, Aczél elvtárs, Kornidesz elvtárs, Pozsgay elvtárs, Király Andrásné elvtársnő tud az ügyről és egyetért azzal, abban reménykedem, hogy valamilyen - ha nem is teljes körű - telefonos egyeztetés alapján lehetséges a jóváhagyást megkapni. Nagyon kérek, segíts ebben.

Annál is inkább, mert az ügy érdemleges részét: tehát a Nemzeti Színház koncepcióját, valamint az új színházét úgyis külön Agit. Prop. Bizottság elé fogjuk terjeszteni.

Közvetlen vagy közvetett értesítéset nagyon várva,

Tisztelettel üdvözöl:

/Tóth Dezső/

Budapest, 1982. március 25.

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

8.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES

Farkasinszky Lajos elvtársnak
Budapest Főváros Tanácsa
Elnök-helyettese
Budapest

Kedves Farkasinszky Elvtárs!

A Budapesti Pártbizottság a közelmúltban a Nemzeti Színházban pártvizsgálatot folytatott le. A vizsgálatnak a Budapesti Párt Végrehajtó Bizottság január 13-i ülésén történt lezárása nyomán, annak végrehajtásaként, a Művelődési Minisztérium javaslata alapján az MSZMP KB párthatáskör szerint illetékes titkára és osztályvezetője jóváhagyta Sziládi János elvtársnak, a Nemzeti Színház igazgatójának és Székely Gábor elvtársnak, a Nemzeti Színház főrendezőjének felmentését; illetve dr. Malonyai Dezső elvtársnak, a Népszínház igazgatójának a Nemzeti Színház igazgatójává és Vámos László elvtársnak, a Népszínház művészeti vezetőjének a Nemzeti Színház művészeti vezetőjévé történő kinevezését.

Fentiekkel összefüggésben olyan döntés is született, amelynek értelmében a Nemzeti Színház kamaraszínháza a Várszínház, a Népszínház központja a Józsefvárosi Színház lesz; egy jogilag 1983. január 1-vel létesítendő új, a Fővárosi Tanács irányítása alá kerülő színház létesül, amelynek szervezeti, személyi és művészi előkészítésével a Minisztérium - jelenlegi munkakörük meghagyásával - Székely Gábort és Zsámbéki Gábort, a Nemzeti Színház főrendezőjét és vezető rendezőjét bízta meg. Az új színház a Katona József Színházban létesül.

Tekintettel arra, hogy a felmentések és kinevezések lebonyolítása a szerződéskötési lehetőségek március 31-ig történő biztosítása érdekében rendkívül gyorsan kellett, hogy megtörténjen, - nem volt lehetséges, hogy a Művelődési Minisztérium a Fővárosi Tanáccsal az új színház felügyeletét érintő kérdés szükségképpen hosszabb időt igénybevevő megvitatásában kezdjen. Ezért az új színháznak a Fővárosi Tanács felügyelete alá való helyezésének intenciójáról csupán szóban „félhivatalosan” adtam tájékoztatást Neked, illetve az átszervezéssel kapcsolatos megbeszélésen a Tanácsot képviselő Venczel István elvtársnak.

Most azonban írásban is tisztelettel tájékoztatlak arról, hogy a Művelődési Minisztériumnak szándékában áll a továbbiak során Veletek együtt megvizsgálni azt, hogy milyen feltételek mellett lehetséges az új színházi alakulatnak a felügyelet szempontjából a Fővárosi Tanács által történő átvétele.

Azt is megismétlem, hogy a felsőszintű döntés intenciói szerint az új színház vezetői, Székely Gábor és Zsámbéki Gábor, a Nemzeti Színház jelenlegi főrendezője, illetve vezető rendezője. Így a Művelődési Minisztériumnak szükségképpen meg kellett bíznia kettejüket az új színház szervezeti, személyi és művészeti előkészítésével.

Nyilvánvaló, hogy az új színház felügyeleti átadásával kapcsolatos tárgyalási szándékunk, másfelől aközt, hogy az új színház előkészítésével nevezettek mi bíztuk meg, ellentmondás van.

Tudom, hogy az átadással kapcsolatban számos, nem könnyen megoldható kérdés fog felmerülni. Arra kérek, hogy a fent jelzett ellentmondás, illetve annak pillanatnyilag lehetséges feloldása a tárgyalások során ne legyen számotokra eleve kizáró ok.

Budapest, 1982. március 25.

Eltársi üdvözlettel
Tóth Dezső

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

9.

SZÍNHÁZI DOLGOZÓK SZAKSZERVEZETE
1068 BUDAPEST VI., GORKIJ FASOR 38.
TELEFON: 211-120, 429-944
Postacímünk: 1406 Bp. Pf. 7-8.

Budapest, 1982. március 23.

Tóth Dezső elvtársnak,
miniszterhelyettes

Művelődési Minisztérium
Budapest

Kedves Tóth Elvtárs!

A Nemzeti Színház, a Népszínház és a Katona József Színház vezetése változásában hozott személyi döntéseket az elnökség 1982. március 22-i ülésén tudomásul vette, azzal a megjegyzéssel, hogy a Népszínház létrehozásakor levont tanulságok ellenére, ismételen a döntés után kérték az elnökség hozzájárulását.

Az elnökség a nagyobb gondot az önálló Katona József Színház létrehozásának körülményeiben látja. Úgy ítéljük meg, hogy a jelenlegi állapotában, az épület nem biztosítja egy önálló színház működéséhez szükséges feltételeket. Semmiféle kiszolgáló (raktár, műhely stb.) helyiséggel nem rendelkezik, a minimális feltételei sem adtak egy önálló színház működésének.

A döntés indokoltságának elfogadása mellett meggondolásra ajánljuk, hogy a realizálás időpontját akkorra tegyük, amikor a színházi működés feltételei biztosíthatók. Ezek olyan alapvető élet és munkakörülményi feltételek, amelyekről elnökségünk nem tud eltékníteni.

A fenti legfőbb probléma mellett felvetődik a személyi és anyagi feltételek megteremtésének szükségessége is. Tóth elvtárs levelében is leírt, az idézett értekezleten is elhangzott szerződötési forma jogszabály ellenes, ezért ahhoz elnökségünk hozzájárulását nem adhatja.

Megítélésünk szerint a döntés ily módon elhamarkodott, alapotatlan végrehajtása magában rejti az eleve kudarc lehetőségét, ami mind a társulatok tagjai, mind színházpolitikai szempontból igen káros következményekkel járhatnának.

Felhívjuk az elvtársak figyelmét, hogy ez a döntés, több mint 700 ember sorsát és 3 színház működését érinti, ezért igen áttekinthető, meggondolt végrehajtást igényel. A Népszínház létrehozásakor bekövetkezett sérülések, megpróbáltatások nem ismételték meg.

Kérem az elnökség nevében, hogy a végrehajtás módjáról, feltételeiről, időpontjáról folytassunk valamennyi érdekelt fél bevonásával további tárgyalásokat, annak tudatában, hogy mindannyiunk célja közös.

Elvtársi üdvözléssel:

Lampl Lajos
titkár

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

10. Kivonat

A Művészeti Dolgozók Szövetségének a művészeti szakszervezeti szervek munkájáról, a dolgozók hangulatáról készített információs jelentésből (1982. március)

1. SZÍNHÁZI ÁTSZERVEZÉSEK, VEZETÉSI VÁLTOZÁSOK

Az információ készítés időpontjában döntés született a *Nemzeti Színház* és a *Népszínház* vezetését érintő kérdésekben. A változásokkal egyidejűleg szervezeti felépítésbeli módosításokra is sor került. A Nemzeti Színház *Katona József* Kamaraszínháza anyaszínházától különválik, önálló színház lesz, ezzel egyidejűleg a Népszínházról elválasztják a Várszínházat, amely a Nemzeti Színház Kamaraszínháza lesz. A Népszínház pedig a *Józsefvárosi Színház* bázisán folytatja munkáját. (Tehát a Népszínház utazórészlege - a régi Déryné Színház - ismét önálló színházzá alakul.)

A szóban forgó döntés meghozatala a Színházi Dolgozók Szakszervezetének előzetes bevonása nélkül történt. (A Déryné Színház összevonásánál szintén ugyanilyen helyzet volt!) A legutóbbi SZDSZ elnökségi ülésen a testület tudomásul vette a Művelődési Minisztérium döntés-sorozatát azzal a megjegyzéssel, hogy a Népszínház létrehozásakor levont tanulságok ellenére ismételtlen a *döntés után kérték a vezető testület hozzájárulását*.

Az SZDSZ elnökségének véleménye szerint feltehetően gondot okoz majd, hogy az önálló *Katona József Színház* létrehozásának *technikai körülményei* nem biztosítottak, mert nem rendelkezik olyan kiszolgáló helyiségekkel, amelyek nélkülözhetetlenek egy önálló színház működéséhez.

Meggondolásra ajánlották továbbá, hogy a realizálás *időpontját* akkorra kell meghatározni, amikor a színházi működés feltételei biztosíthatók. Ezek olyan alapvető élet- és munkakörülményi feltételek, amelyekről az SZDSZ elnöksége nem tud és nem akar eltekinteni. Nyomatékosan hangsúlyozták, hogy csak *olyan szerződötési formákhoz adják hozzájárulásukat, amelyek nem jogszabályellenesek*.

A testület aggodó megítélése szerint a DÖNTÉS feltételezhetően elhamarkodott, *végrehajtása magában rejtheti a kudarc lehetőségét is*, amely mind a társulati tagok, mind színházpolitikai szempontból igen káros következményekkel járhatnak. A Népszínház létrehozásakor bekövetkezett sérülések, megpróbáltatások nem ismételték meg.

A Színházi Dolgozók Szakszervezete *felelősségét átértéve* fokozottan figyelemmel kíséri a meggondolt végrehajtást igénylő döntést, amely *több, mint 700 ember sorsát és három színház működését érintette*. Pozitív közreműködés vállalásával arra törekszik, hogy az átszervezés lehetőségei szerint minél kisebb megrázkódtatással bonyolódják le.

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

11.

MŰVELŐDÉSI MINISZTER

Feljegyzés

Kapják:
Drecin József
Tóth Dezső
Bukovszky Rezső
Kereszturi Sándor
Ficze Ildikó
Für Sándor
Császtvay István
Pápista Lászlóné
Irattár
Készült: 9 példányban

Tárgy: A Nemzeti Színház és a Katona József Színház szervezésével kapcsolatos feladatok

Az új színház átszervezés elvi és személyi kérdéseiben a szükséges politikai döntések megszülettek. A végrehajtás megkezdődött. A párt- és társadalmi szervekkel való egyeztetések megtörténtek. Az egyeztetés során elhangzott kritikai észrevételeket is ismerjük. E kritikákból leszűrhető tapasztalatokra később még vissza kell térni.

A továbbiakban a végrehajtás felelőssége a minisztérium hatáskörébe tartozik. Ezért a különböző megoldásokat is minisztériumi feladatként és ügyként kell kezelni. A végrehajtásban résztvevők az alábbi szempontokra és szervezési eljárásokra legyenek tekintettel:

- 1. A Nemzeti Színház koncepcióját, ehhez kapcsolódó művészeti programját és műsortervét minél előbb ki kell dolgozni. E munkában vegyék figyelembe a kulturális politika céljait, a Nemzeti Színházzal szembeni közmegegyezésen alapuló elvárásokat. A jövő évad műsortervében a bemutatók tervét már ennek a koncepciónak a jegyében kell elkészíteni.
- 2. A Katona József Színház létrehozásával új színházi társulás jön létre. Törekedni kell arra, hogy a Katona József Színház olyan működőképes műhely legyen, amely megkapja a szükséges feltételeket és támogatást is tevékenységéhez a kulturális politika követelményei szerint.
- 3. A viták elkerülése, és az átszervezés normális lebonyolítása érdekében az alábbiakat kérem figyelembe venni.
  - o Az átszervezés nem járhat költségtöbblettel, illetve ha ilyen adódna, a többletet a Művelődési Minisztériumnak kell vállalnia. Ebben a szellemben kérem a Pénzügyminisztériumnak írt levél tervezetét újrafogalmazni.
  - o A Katona József Színház személyi állomány 110 fő legyen, ezen belül 30-35 színészt foglalkoztathatnak.
  - o Sürgős elszámolást kérek a Nemzeti Színház betöltött és üres státuszairól az 1982. március 1-i állapotnak megfelelően. Színész, műszaki és adminisztratív dolgozók bontásban.
  - o Külön elszámolást kérek a Nemzeti Színház gazdasági igazgatójától arról a 20 státuszról, amelyet a Katona József Színház megnyitásakor a kamara színházhoz telepítettek.

•o Négy színész (Cserhalmi [György], Rajhona [Ádám], Gáspár [Sándor], Töröcsik [Mari]) szerződéséhez a jelenlegi státuszok beralapjának kiegészítésére 30 ezer forint kiegészítést a központi keretből kell átutalni.

•o Az Intézmény és Vállalatgazdálkodási Főosztály bocsássa a Katona József Színház rendelkezésére a Népszínház műszaki és adminisztratív dolgozóinak elhelyezésére szolgáló és az összevonás által feleslegessé vált Asbóth utcai helyiségeket. Az Intézmény és Vállalatgazdálkodási Főosztály vizsgálja meg, hogy a Katona József Színház színpadtere feletti üres lakás bérleményként készletraktár céljára hogyan szerezhető meg.

•4. A tárgyalások és az átszervezés operatív lebonyolításával Vass Csabát, Pápista Lászlónét és Földvári Lászlónét bízom meg. A tárgyalásokon vegyenek részt.

•5. Az ügy nyilvánosság előtti kezelését, a sajtó, rádió, televízió munkáját a minisztérium irányítsa. A Színházak vezetői kapjanak félreérthetetlen útmutatást a követendő magatartáshoz.

Ez a feljegyzés személyre szóló minisztériumi munkaokmány. A tárgyalásban résztvevő külső személyekre nem tartozik. A tárgyalások korrekt lebonyolítása érdekében felhívom a figyelmet, hogy az érintett felek mindig legyenek résztvevői ezeknek a tárgyalásoknak.

Az ügy kezelésében, intézésében egyértelmű állásfoglalásra, azonos szándékra és következetes végrehajtásra van szükség. Felelősek a címzettek. Az egészért felelős: Tóth Dezső miniszterhelyettes.

Budapest, 1982. április 6.

Pozsgay Imre

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

12.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES

Feljegyzés
Pozsgay Imre miniszter elvtárs részére

Mellékelem Malonyai Dezsőnek a Hétfői Hírek 1982. április 5-i számában megjelent nyilatkozatát, valamint a Sajtó és Tájékoztatási Osztály ezzel kapcsolatos feljegyzését.

Malonyai Dezső elvtársnak szemrehányást tettem, amiért - noha tanúja volt annak, hogy Miszlai István igazgatói kinevezését a Népszínház társulati ülésén az I. kerületi PB titkárnak jogos tiltakozására nem jelentettük be - interjújában mégis illetéktelenül közölte a nyilvánossággal, hogy a „Népszínház Miszlai István irányításával folytatja működését.” Ezt illetően Malonyai Dezső határozottan leszögezte, hogy ő ezt az interjújában nem mondta, Garai Tamás ezt egyéb információk alapján írta be a szövegbe. Ugyancsak szemrehányóan tettem szövé: miért a nyilatkozatból kell a Művelődési Minisztériumnak megtudnia, hogy a színház új irodalmi vezetője Hubay Miklós. Hangsúlyoztam: a Művelődési Minisztérium elvárja, hogy ilyen fontos posztok betöltéséről - különösen amikor a Magyar Írók Szövetsége elnökét érinti - az igazgató a minisztériummal konzultációt folytasson, illetve, hogy a minisztérium előzetes tájékoztatást kapjon. Etekintetben Malonyai Dezső önkritikusan igazat adott nekem és ígéretet tett, hogy a jövőben ilyesmi nem fog előfordulni.

E két momentumon kívül a nyilatkozatban nem látok kifogásolnivalót.

A magam részéről kb. egy hétre szólóan kérem a nyilatkozatoktól való tartózkodást; Malonyai Dezső nyilatkozata a társulati üléseket követően több mint egy héttel jelent meg. Nem látok kifogásolnivalót abban, ha egy színházigazgató kijelenti, hogy kiknek a közreműködésére „számít”. Hogy a Nemzeti Színháznak „nemzetinek” kell lennie s hogy tevékenységének középpontjában a magyar dráma kell álljon, az adott összefüggésben nem tudom illetéktelen „programnyilatkozatnak” felfogni, ezt a kijelentést legfeljebb semmitmondásért lehetne kárhózzatni, de mert a korábbi vezetők nyilatkozataiban ilyesmi nemigen hangzott el, - legalábbis nem hangsúlyosan - relatív jelentéssel bír.

Ugyanakkor az inkriminált mozzanatoktól eltekintve, a két színház működési folytonosságának hangsúlyozásával, a „szenzációs” átszervezési híresztelések tompításával, valamint azzal a véleményem szerint szubjektív elfogultságból eredő kijelentésével, hogy „a Várszínház kétségtelenül nagyobb formátumú játékhely, mint a Katona József Színház”, az interjú a színházi és a szélesebb közvélemény csillapításának, nyugtatásának az irányába hatott.

Budapest, 1982. április 8.

Tóth Dezső

Jelzet: MOL XIX-I-9-a-605-1982 31. d. (Magyar Országos Levéltár - Művelődési Minisztérium - Pozsgay Imre miniszter iratai - iktatott iratok - a Nemzeti Színház és a Katona József Színház átszervezésével kapcsolatos anyagok - 1982.)

13.

MŰVELŐDÉSI MINISZTER

Székely Gábor elvtársnak
mb. igazgató
Katona József Színház

Budapest

•1. A Katona József Színház - 1983. január hó 1. napjától kezdődően - önálló költségvetési intézményként folytatja működését.

•2. A Katona József Színház székhelye: Budapest, V. Petőfi Sándor u. 6. Működését székhelyén fejti ki, azonban - korlátozott számban - vidéken is tart előadásokat.

•3. A Színház feladata, hogy a művelődési célokkal összhangban, a szocialista humanizmus jegyében és magas színvonalon működő, a lakosság minden rétegét vonzó, mai életünk kérdéseit elkötelezetten tárgyaló alkotóműhelyként gazdagítsa művészeti életünket. Működése során a Színház műsorválasztásában alakítsa ki a prózai és zenés művek, a klasszikus és modern drámák megfelelő arányát, segítse elő új magyar drámák alkotását. A színház korszerű stílus kialakításával hozzon létre eladásokat.

•4. Az önálló társulattal rendelkező Színház - maradványérdekeltségű költségvetési szervként - a Művelődési Minisztérium közvetlen irányítása alatt működik, fenntartási és működési költségeinek fedezetét a Művelődési Minisztérium fejezet költségvetésében kell előirányozni.

•5. A Színház élén igazgató áll. Az igazgatót, a művészeti vezetőt, valamint a gazdasági vezetőt a Művelődési Minisztérium nevezi ki, a Színház többi dolgozóját az igazgató alkalmazza.

•6. A Színház gazdálkodására a 203/1981./M.K.12./MM-PM számú együttes utasítás rendelkezései, a dolgozók besorolására és alapbérének megállapítására a 203/1974./M.K.7./MM-MÜM. számú utasítás rendelkezései az irányadók.

•7. A Színház szervezeti és működési szabályzatát a Művelődési Minisztérium hagyja jóvá.

Budapest, 1982. június 15.

Pozsgay Imre

Jelzet: MOL XXVI-I-8-1982 57. d. (Magyar Országos Levéltár - Nemzeti Színház iratai - igazgatósági iratok, színház átszervezési iratok)

14.

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM *Szigorúan bizalmas!*
Készült: 2 gépelt és
30 sokszorosított példányban.
Tu/555
Látta: Aczél György elvtárs

TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS
az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága részére

az 1982/83-as színházi évről, a színházak 1983/84. évi előzetes műsortervéről és az 1983. évi nyári színházi műsorról

Előterjesztő: Tóth Dezső miniszterhelyettes

Budapest, 1983. június

[...]

1982-ben évadkezdés előtt sor került *több színházunk átszervezésére, vezetésének megújítására.*

A *Nemzeti Színház* új kötelezettségekkel indult neki az évadnak: magyar drámai hagyomány ápolását, a klasszikusok és félklasszikusok műveinek bemutatását, az új magyar művek rendszeresebb színrevitelét vállalva. Programjának valóra váltása természetesen több időt igényel. Nehezen bontakozik ki a színház vezetése körül egy olyan művészi mag, amely egyaránt vonz rendezőt, tervezőt, színészt. A közönség „visszahúzódása” megszűnt, érdeklődése a színház iránt fokozatosan erősödött.

A *Katona József Színház* a műsorpolitikában és a színpadi megfogalmazásban egyaránt elemző, az emberi és társadalmi problémákat lemeztelenítő, analitikus színházat valósított meg, jellemzően magas színvonalon, kiemelkedő színészi, rendezői teljesítményekkel, kevés tévedéssel. Működési feltételei, a társulat munkakörülményei elég rosszak. A lehetséges mielőbbi megoldás érdekében már történtek lépések.

Jelzet: MOL M-KS 288. f. 41. cs. 385. ő. e. (Magyar Országos Levéltár - MSZMP Központi Szervei - Agitációs és Propaganda Bizottság - 1983.)

Címkék:

[Katona József Színház](#) ^[2]

[Aczél György](#) ^[3]

[Pozsgay Imre](#) ^[4]

[Művelődési Minisztérium](#) ^[5]

Kiadás: 8. évfolyam (2008) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/25_eves_az_onallo_katona_jozsef_szinhaz.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/25_eves_az_onallo_katona_jozsef_szinhaz.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/katona-jozsef-szinhaz>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/aczel-gyorgy>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/pozsgay-imre>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muvelodesi-miniszterium>